

השבוע בגליון

- ◆ קטן - קטן, וקטן גדול
- ◆ מומיה - אסורה בהנאה?
- ◆ נער בר מצווה קטן
- ◆ מסחר במומיות לצרכי רפואה
- ◆ מצוות חליצה
- ◆ בית דין שמסר עדות בנוגע לדין תורה שאירעה בו שגגה
- ◆ חרם על החולץ והחולצת, לבל יגשו למקור מים
- ◆ פסיקת הלכה כשהפוסק 'נוגע בדבר'
- ◆ מאיזה גיל מניחים תפילין?

דבר העורך

עז

מעשה שהיה - כך היה.
לפני שנים לא רבות התקיימה מסיבת אירוסין בארצות הברית של אמריקה. שולחן המזרח היה עמוס לעייפה בנשואי פנים. החתן, תלמיד ישיבת ליקווד שבניו ג'רסי, השתדך עם בתו של ראש ישיבה נכבד, ורבים ממכריו השתתפו בשמחה. בין שורת המכובדים, פינה אבי החתן מקום לאביו, הסב הנרגש, אשר ישב כחתן בין חתנים, קורן מאושר, ולא ידעו הנוכחים עד כמה יש לו סיבה לדבר, עד שכובד לשאת את דבריו.

בלשון ציורית הוא נשא את הנוכחים אל עיירה זנוחה במזרח אירופה. בתים מטום ליפול. שואב מים ועגלונים. יום השוק. בית המדרש של החייטים. משחש כי השומעים מסיירים איתו במשעולי העיירה, הובילים אל בניין אפרורי ששימש כתלמוד תורה, והתמקד באחד הילדים שלמדו בו.

אותו ילד ניחון בכישרון רב ובמרץ בלתי נדלה, סיפר הסב, אותם הקדיש כדי להגדיש את הסאה. רבים מן הרוכלים סבלו מתעלוליו, ועקרות הבית היו מגיפות את שער חצרן משהיו מבחינות בו. אביו ואמו שקעו בייאוש מר. זה מכבר חדל האב לקנות כי בנו יגדל לרב תלמיד חכם. "קודם שיהיה בן אדם, אחר כך נדבר", היה מפטיר בעגמומיות לעבר רעייתו הנבוכה.

יהודי נכבד נצפה זע בחוסר נוחות על כסאו, תוך כחכוך קל, כאומר: מה לזאת ולמסיבת אירוסין? אך הסב התעלם והמשיך בדבריו.

באחד הימים עשה הבן סורר, מעשה בלתי ייעשה. בעיצומה של תפילה הבחין אחד המלמדים, כי פרוכת ארון הקודש זעה ונדה. באין רוח פרצים ובהעדר הסבר מניח את הדעת, הוא ניגש אל ארון הקודש, הזיח את הפרוכת, ועז מבוהלת קפצה לעומתו, הוא קפץ כפליים לעומתה. העז החלה מנגח את כל אשר בדרכה, התלמידים נפוצו

דף צח/א ש"מ אפקורי אפקריה רחמנא לזרעיה, דכתיב בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם

מומיה - אסורה בהנאה?

"מומיה" היא גופה חנוטה. לפני אלפי שנים נהגו לחנוט מתים רבים. המפורסמים שבהן הן המומיות שנחנטו במצרים ונמצאו לפני מאות שנים בפירמידות, של מלכי מצרים הפרעונים, של תות ענח' אמון, סטי, ורעמסס השני.

מסחר במומיות לצרכי רפואה:

בימי הביניים הוצאו אלפי מומיות ונמכרו לצרכי רפואה, ועד לפני מאתיים שנה יוחסו להן סגולות רפואיות כמונעות דימום או כרפואה לשחפת (ראה "ירושלים" ח"א עמ' 20, "עדות" ח"א עמ' 107-106). בספר "שערי ירושלים" (עמ' 92) מתאר ר' משה ריישר איש ירושלים, לפני מאה ושלושים שנה, את הדרך להשיג את המומיות, "במדבר בדרך מכה שבערב".

בספרות השו"ת של לפני למעלה משלש מאות שנה, אנו מוצאים דיונים במעמדם ההלכתי של החנוטים. מכלול בעיות הלכתיות נכרכו סביב מנהג מוזר זה, ובעבר ("מאורות הדף היומי" גליון 261 חולין קכה/ב) עסקנו בשאלה, האם הגופה החנוטה מטמאת, כאשר ההשלכה המעשית היא, אם כהנים שסחרו בחנוטים, רשאים למשש את ה'סחורה', שהרי כהנים אסורים להטמא למת. במאמר הנוכחי נעסוק בשאלה האם איסור הנאה יש בדבר, שכן בשר המת אסור בהנאה, ומשכך אסור לכאורה ליהנות מבשרם של המומיות ולאכלם.

כידוע, המת אסור בהנאה ("טור" ו"שולחן ערוך" יו"ד סי' שמ"ט סעי' א'), ולפיכך נשאל הרדב"ז (שו"ת, ח"ג סימן תקמ"ח), על מה סמכו העולם להתרפא בבשר "מומ"א", ועוד סוחרים ונושאים ונותנים בו? הן ידוע שמת אסור בהנאה!

הרדב"ז דן ארוכות בנושא והוא מצדד להתיר את המסחר במומיות, מאחר שיש לומר שאין איסור הנאה אלא במתי ישראל ורובן ככולן של המומיות אינן של ישראל. טעם הדבר, לפי שמקור איסור הנאה ממת נלמד במסכת עבודה זרה (כ"ט/ב) בגזירה שווה מן הפסוק (במדבר כ"א) "ותמת שם מרים", וממילא אין מקור לאיסור הנאה במת שאינו יהודי.

חילוק זה בין ישראל ונכרי לגבי איסור הנאה ממת, מקורו בדברי התוספות, והרדב"ז מוסיף לסייע לפסקם של בעלי התוספות, מדרשת הגמרא בסוגייתנו לגבי נכרים, ש"בשר חמורים בשרם", והוא הדין לענין איסור הנאה ממתיהם.

בעל "גינת ורדים" (שו"ת, יו"ד כלל א' סימן ד') מציינ, כי לגבי המומיות כתב המהריק"ש, כי אין בהן איסור הנאה, מפני שאיש אינו מתייחס וחפץ בהן עצמן אלא במיני המשיחה והסמים שנמשחו בהם ואין תכלית המקח והממכר בשביל המתים עצמם. אולם, ה"גינת ורדים" דוחה טעם זה,

עילוי נשמה

מרת **ברוריה חסידה שורץ** ע"ה
ב"ר משה ישעיהו גוטוטר ז"ל
נלב"ע כ"ד באב תשנ"א
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידינו הר"ר **משה שורץ** ומשפ' שיחיו - רעננה

עילוי נשמה

מרת **אנדה זימנד** ע"ה
נלב"ע כ"ו מנחם אב תשס"ג
תנצב"ה
הונצחה ע"י בעלה ידידנו מר **הנרי זימנד** ומשפ' שיחיו - הרצליה

עילוי נשמה

ה"ר **נחמיה מנדלבאום** ז"ל
ב"ר חיים ז"ל נלב"ע כ"א באב תשנ"ח
וזוג' מרת **סבינה** ע"ה
ב"ר סלומון ז"ל נלב"ע י"ח באב
תנצב"ה
הונצחו ע"י בנם ידידינו הר"ר **שלמה מנדלבאום** ומשפ' שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל
נלב"ע כ"ה מנחם אב תשס"ב **תנצב"ה**
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

מפני שלאחר שנטפלו הסמים אל המת, יש לאסרם ככל דבר הנטפל אל המת האסור בהנאה. ה"גינת ורדים" מסכם, כי מאחר שדעת הרשב"א אינה כדעת בעלי התוספות, ורוב הפוסקים שכתבו את ההלכה שמת אסור בהנאה, לא חילקו בין יהודי לשאינו יהודי, משמע כי איסור זה תקף גם לגבי נכרי. לדעתו, הלכה למעשה יש לנקוט כדברי המחמירים, גם מפני שהם רבים וגם מפני שזו מחלוקת בדין תורה וספק דאורייתא לחומרא.

יש לציין, כי הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מסיק (שו"ת "אגרות משה" יו"ד חלק א' סימן רכ"ט), כי ההלכה אין איסור הנאה במת נכרי.

דף צח/א כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא

בית דין שמסר עדות בנוגע לדין תורה שאירעה בו שגגה

מאורע עגום אירע בקיץ תקפ"ב.

יהודי נסע עם שני בניו ונשיהם משקלוב אל אודסה. בדרך, בהיותם בנהר הדנייפר - מהנהרות הגדולים ברוסיה - התפצלו והפליגו בספינות נפרדות, האב ושתי כלותיו בספינה אחת ושני הבנים בספינה אחרת. לדאבון לב טבעה הספינה על סיפונה היו שני הבנים.

האב השכול ושתי כלותיו באו לקייב לפני בית הדין המקומי ומסרו פרטים מזהים על שני הבנים, כדי שאם יתקבלו עדויות בעתיד, ניתן יהיה להתיר לנשותיהם להנשא. אכן, מאוחר יותר התגלו גופות אחדות, ביניהן זוהה בוודאות האח הצעיר, לאור הסימנים שנמסרו לבית הדין ולפיכך הותר לאשתו להנשא, אך לאשת האב הגדול לא הותר להנשא, כי גופתו לא זוהתה בוודאות על פי הסימנים שנמסרו לבית הדין.

התירו את האשה לשוק בלא חליצה: אולם, בית הדין שגג שגגה גדולה, שכן, לאח הצעיר לא היו ילדים ומשהוברר שמת היתה אשתו זקוקה לייבום מן... האב הבכור, שמותו לא הוברר. אילו היה מתברר כי גם הוא מת, אזי היתה אשתו מותרת להנשא, וגם יבימתו, אשת האב הצעיר, אך כל עוד לא הוברר שמת, שגג בית הדין בכך שהורה כי אף על פי שאשת האב הגדול אסורה להנשא, אשת האב הצעיר רשאית להנשא לאחר, שהרי היא זקוקה לחליצה מן האב הגדול!

העברת הפרשה לבית דין אחר: עם פרוץ הפרשה, בית הדין שיגר לבית דין אחר את הסימנים שמסר האב על אודות גופת בנו הגדול, כדי שבית הדין השני יכריע שמא די בהם כדי לקבוע כי אחת הגופות שנמצאו היתה של האב הגדול וכך תותר אשתו להנשא. בית הדין השני סמך על הסימנים שנמסרו לו על ידי בית הדין הראשון, ששמעם מפי האב, ולאורם דן בית הדין השני בדינה של אשת האב הגדול והתירה מכבלי עגינותה.

ברם, ה"צמח צדק" (שו"ת צ"צ אה"ע הל' קידושין סי' סו, עיי"ש עוד) שבפניו הובא המקרה, עורר סוגיה הלכתית סבוכה, כלהלן.

פסיקת הלכה כשהפוסק נוגע בדבר: סוגייתנו מביאה כלל על אודות פסיקת הלכה: "כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה - שומעין לו, ואם לאו - אין שומעין לו", היינו: תלמיד חכם שאומר כי שמע הלכה מסויימת מרבותיו, נאמן על הדברים ואף אם לאחר מכן אירע מעשה באותו תלמיד חכם ולפי הוראתו יש להקל במעשה זה - נותרת מסירתו תקפה. ברם, אם תחילה בא המעשה לידו ואחר כך מסר בשם רבותיו כי יש להקל בכגון דא - אין שומעים לו. רבינו תם מבאר כי כוונת הדברים, שהפוסק הלכה בנושא שיש לו בו נגיעה וזיקה אישית - אין שומעים לו, וכך נפסק להלכה (רמ"א, "שולחן ערוך" יו"ד סימן רמ"ב סעיף ל"ו).

מעתה, מאחר שבית דין זה טעה בתחילה בהתירו לאשת האב הצעיר להנשא שלא כדין, יתכן שהוא נחשב נוגע בדבר מחמת רצונו להוכיח שלא נגרמה תקלה על ידו ואכן היתה האשה מותרת להנשא. מעתה יש להסתפק אם ניתן לקבל את עדותם, כי סימנים אלה ואלה מסר להם האב בהתייצבו לפניהם.

ה"צמח צדק" מצייין, כי נידון זה תלוי בפירושי הראשונים להלכה זו.

ה"נימוקי יוסף" מפרש, כי אין חוששים שתלמיד חכם זה משקר, אלא חוששים שמא מפני נטיית לבו הוא מדמה כי הוראת רבותיו מתייחסת גם למעשה שאירע עמו. ברם, מפירושו של רש"י משמע, כי יש חשש שמא הוא משקר שכן שמע מרבותיו.

מעתה, לפי ה"נימוקי יוסף", במקרה שלפנינו אין לחשוש שבית הדין מסר סימנים לא נכונים מפני נטייתו לטשטש את האמת, שכן, לא דיברה גמרתנו אלא בתלמיד חכם שמנסה לדמות הלכה בעניין אחד למעשה שאירע עמו. לא כן, בית דין זה, שאינו אלא מוסר עובדות שהובאו בפניו. אולם, לשיטת רש"י, יש לחשוש שמא משקרים הם, כדי לחפות על טעותם.

מי נחשב "נוגע בעדות?" זאת ועוד, קיימת מחלוקת מי נחשב "נוגע בעדות", שאינו יכול להעיד על דבר מחמת שהוא נוגע בו. יש אומרים, כי רק אם הדבר נוגע לעד לענייני ממון או לעצמו, כגון, אם הוא עצמו רשאי לישא אשה מסויימת - הוא פסול. ברם, יש סוברים כי גם נגיעה אישית, כגון, בכבודו, נחשבת נגיעה הפוסלת מלהעיד. לפי דעתם, איפוא, אין בית דין זה נאמן להעיד על הסימנים שמסר האב, כי נוגעים הם בדבר.

אף על פי כן, הכריע ה"צמח צדק" כי יש לקבל את עדותם של בית הדין, משני טעמים. האחד, לפי שבמסכתנו (א/ע) מבואר, כי אם מוסר ההלכה מוסרה בשם אדם קיים, שניתן לאמת עמו

לכל רוח, ומן הצד עמד התעלול, על פניו חיובו הקונדסי השמור לטובים שבתעלוליו. - אחת דינו להדיר את רגליו מן ה'חדר' לצמימות, נמנו וגמרו ביניהם המלמדים והאחראים. ילך לכל אשר תשאנו הרוח, ובלבד שיניח לנו לנפשנו.

למרבה התדהמה, כעבור ימים אחדים שב הילד אל כותלי ה'חדר' וביקש לשוב ללמוד בו כמימים ימימה. האחראים הסבירו לו כי ההחלטה בלתי ניתנת לערעור וכי מנוי וגמור עמם לסלקו לבלי שוב.

השובב לא קיבל באדישות את ההחלטה הנמרצת, וסירב לצאת את המקום. משהחלו למשוך בו ולגרמו לו להבין כי אחת היא להם - הוא יהיה בחוץ, על רגליו או על גחונו, העיז פניו ואמר: אינני מוכן שתסלקוני כך! רצוני לבוא עמכם לפני רב העיירה, ואשר הוא יחליט מקובל עלי.

ההלכה שכזו לא ראתה העיירה מימיה. מלמדים אחדים צועדים בפנים נחושות וזועמות, ביניהם מיודענו צועד נפחדות, וממרק בטוח משתרכים עשרות ילדים סקרנים, בואכה בית רבה של העיירה.

עוד לא פצה הרב את פיו החל המלמד לשוח בפניו את קורותיו של הנער, עדי היום הזה. "החלטנו בפה אחד", טפח המלמד בכף ידו על השולחן, "כי מקומו אינו ב'חדר'. כלו כל הקיצין. אך זה", החווה בידו על הזאטוט, "טוען כי ברצונו שהרב יכריע בעניין. היי כן. אך רצונו כי הרב הוא שיחתום על סילוקו משורותינו, יערב לו ויבושם לו".

הרב לא ראה מקום לדיון. להגע אחד שם עצמו במקומם של המלמדים, והבין, כי אם יורה להם להתיר ב'חדר', עליו להתייצב בו במקומם... אך משהו מבטבו המתחנן של הילד משך את תשומת לבו.

- **ילדי** מה ברצונך לומר?!, שאל רכות. - **הרב**, אולי כדאי להתייעץ עם עוד כמה אנשים? - "עם מי?"

כשדמעות בעיניו השיב הילד: "עם ילדי ועם נכדי". **זמעת** שעמד אחד המלמדים להנחית עליו מנחת זרועו, על שהוא מהתלבב הכבד, ואינו מוצא לנכון לנהוג ברצינות גם במעמד זה, אך הרב הסה את המלמדים, ושאלו: "מה כוונתך?".

בבכי סוער אמר הילד: "הרי אם ישליכוני מן החדר, אפנה החוצה... ואני שואל, מה אשמים הדורות שאחרי? בנים ובנות, נכדים ונכדות, דורות על דורות שירעו מחוץ לבית המדרש וישוטטו בשדות זרים, הגם הם הכניסו עז לארון הקודש?".

אני מבטיח, בשם הדורות הבאים, כי אם תניחוני לנפשי ב'חדר', לא תכירוני אגא, שבועיים של ניסיון אבקט, ותו לא. שבועיים, עבור דורות של יהודים".

התייפחנותו של הנער לא הותירה עין דוממה בחדר הקטן, וכעבור שנים רבות, גם לא באולם האירוסין בארצות הברית הכל דימו לראות עשרות צאצאים של הילד, גודשים את החדר, צובאים על דלתו, מטפסים על חלונותיו ותולים מבט גדוש תקווה במוצא פיו של הרב, אם לשבת ידונם, אם לחסד.

הרב והמלמדים לא פצו את פיהם. מן הקיתונן ששימש כמטבחון, נשמעה המייתה של הרבנית בספר התהילים, "אשא עיני אל ההרים, מאין יבוא עזרי... אל יתן למוט רגליך..." ה' ישמרך מכל רע, ישמור את נפשך".

הרב החליף מבטים עם המלמדים, והכל הנהנו בראשיהם.

- **שבועיים** ימים, הפטיר הרב רכות, והניח את ידו על כתפו הרוטטת של הילד. "אני מעניק לך שבועיים להוכיח, כי אתה באמת דואג לדורות הבאים".

מהפך! כבוד הרב". בישר אחד המלמדים לרב כעבור ימים אחדים. **העיירה** נשכחה זה מכבר אי שם במזרח אירופה, קרא הסב בפאתוס. "יהודיה נעקרו ממנה ונטשוה בצוק העתים, אך אותו נער נותר איתן בדיבורו. בארצות הברית של אמריקה הוא הקים בית נאמן בישראל, על אדני התורה והיראה".

הסב הנרגש נשם עמוקות לקראת המשפט החותם וסיים: "היום אותו ילד שובב זוכה לכך שנינו, גידול מפואר, משתדך עם משפחת תלמידי חכמים. הוא קיים את הבטחתו לרב העיירה! **מזל טוב!**"

את הדברים, הרי הוא נאמן, וגם במקרה זה, ניתן בדרכים שונות לאמת את דברי בית הדין עם האב. השני, גם אם נוגעים הם בדבר, קיימת דעה בפוסקים כי 'נוגע' כשר כדי להתיר אשה עגונה להנשא, שהרי הקלו חכמים בדינה של עגונה.

דף צט/ב עשרה אין חולקין להם
מאיזה גיל מניחים תפילין?

המנהג המקובל כיום הוא, כי בהגיע הקטן לעול תורה ומצוות הרי הוא מתחיל לקיים מצוות תפילין, וזמן מועט לפני כן הוא כבר מתחיל להניחן כדי להתרגל במצווה ("משנה ברורה" סימן ל"ז ס"ק י"ב, בשם "מגן אברהם").

מעניין לגלות, כי מנהג זה מיוסד על דברי רבי יצחק בן אבא מרי, בספרו ספר "העיטור" [שמו המלא הוא "עיטור סופרים" ונקרא בקיצור, 'ספר העיטור'], המביא לכך ראיה מסוגייתנו, כלהלן.

הגמרא במסכת סוכה (מב/א) מביאה ברייתא בה נאמר: "היודע לפרוס כפיו, חולקין לו תרומה בבית הגרנות". כלומר, בעבר נהגו לחלק את התרומה בגורן. לא כל הזכאים לתרומה קיבלוה בבית הגרנות, אם מפני כבוד התרומה ואם מפני עילות אחרות. ברייתא זו מציינת, איפוא, כי מעת שהקטן יודע לפרוס כפיו לברכת כהנים, הוא זכאי לקבל תרומה בגורן.

והנה, בסוגייתנו נאמר, כי קטן אינו מקבל תרומה בבית הגרנות! לכאורה משמע, כי כל קטן, גם היודע לפרוס כפיו, אינו מקבל!

'קטן' - קטן, וקטן גדול: הראשונים התחבטו בסתירת הסוגיות, ובעלי התוספות מבארים, כי הקטן הנזכר בסוגייתנו הוא קטן - פעוט. אך כאשר הקטן כבר יודע לשאת את כפיו, הוא רשאי לקבל תרומה.

נער בר מצווה 'קטן': אולם, בעל העיטור (תפילין דף סא) מסיק אחרת: הקטן הנזכר בסוגייתנו הוא קטן כהגדרתו בכל התלמוד - מי שעוד לא הגיע לגיל מצוות, ואילו ה'קטן' שבמסכת סוכה הוא נער שכבר מלאו לו שלש עשרה שנים, והברייתא מכנתו 'קטן' לפי שעדיין לא הביא סימנים [ועיין בפירושו רש"י בסוכה שם, ובתוספות ד"ה "היודע"].

על בסיס פירושו זה מחדש העיטור את חידושו הבא.

בברייתא הנזכרת נאמר גם, כי "קטן היודע לשמור תפיליו - אביו קונה לו תפילין". לפי פירושו של בעלי התוספות, שהקטן הנזכר בברייתא לגבי תרומה, הוא קטן בגילו, שעוד לא הגיע לגיל מצוות, הרי שהברייתא נוקטת שגם קטנים חייבים במצוות תפילין. ברם, העיטור, בדרכו בפירוש הברייתא, טוען, כי הכוונה לבחור צעיר, מגיל כניסתו לעול תורה ומצוות ואין כל הוכחה שקטן חייב במצוות תפילין.

מחלוקת זו מופיעה גם ב"שולחן ערוך": הבית יוסף (סו"י לו) פוסק שלא כדברי העיטור: קטן מניח תפילין, ואילו הרמ"א פוסק: "המנהג כדברי בעל העיטור" (דרכי משה שם), "וכן נהגו ואין לשנות" (הגהת הרמ"א בשו"ע שם) [ועי"ש בבה"ל שהפמ"ג פוסק שלא כעיטור במקרים מסויימים].

מעניין לציין, כי לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הרמב"ם מפרש את הברייתא הנזכרת באופן שונה לחלוטין, לדעתו, "קטן היודע לפרוס כפיו", אינו מכוון לברכת כהנים, שהרי זו מכוונה בכל התלמוד **נשיאת כפיים** ולא **פריסת כפיים**. לדעתו כוונת הברייתא לקטן היודע לפרוס את **כפיו** ולבקש כי יתנו לו תרומה... וכך הוא פוסק בספרו (הלכות תרומות פרק י"ב הלכה כ"ב): "עשרה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות... והקטן שאין בו דעת לפרוש חיקו" (ראה "דרך אמונה" בביאור ההלכה שם). אולם, ביאור זה מחודש ביותר וה"כסף משנה" ויתר מפרשי הרמב"ם לא פירשו כן.

מצוות חליצה

לומדי הדף היומי עומדים בפתחו של הפרק השנים עשר של מסכת יבמות - "מצוות חליצה", בו מרוכזות הלכות חליצה. לטובת הלומדים, הוכן המאמר הבא בו מפורטים בקצרה **מקצת** מההלכות ומהמנהגים של סדר מצוות חליצה.

מצוות חליצה מורכבת מפרטים רבים ביותר, עד שמלבד הלכות חליצה, כתב ה"בית יוסף" קונטרס מיוחד "סדר החליצה בקצרה", וגם קיצור זה מונה חמישים ושבעה סעיפים.

זימון מקום החליצה: יום לפני החליצה יש לקבוע את המקום בו תערך החליצה. שלשה דיינים אומרים לשני אנשים נוספים: נלך מחר ונשב במקום פלוני לחלוץ שם (סדר החליצה סז). זאת למדים מן הפסוק (דברים כה/ז) **וְעָלִיתָהּ יְבִמְתּוֹ הַשְּׂעִרָה** - משמע מקום שזומן לצורך כך (רש"י קא/ב). על מקום זה להיות ידוע ומוכר, כפי שמשמע מלשון הפסוק **הַשְּׂעִרָה** - המקום ההוא, הידוע.

על היבמה להמנע מאכילה: ביום שלפני החליצה שולחים הדיינים להודיע ליבמה, כי למחרת, ביום החליצה לא תאכל מאומה עד שתתקיים המצווה, ובבוקר יום החליצה שבים ומודיעים לה על כך. טעם הדבר, משום שעליה לירוק למרגלות היבם, ועל יריקה זו להיות מעצמה, ולא מפני דבר חריף שאכלה הגורם ליריקה (להלן קא/א). ה"בית יוסף" מביא, כי מפני כך נוהגים שתמנע היבמה מכל אכילה, ולא רק ממאכלים חריפים.

רחיצת רגל היבם: יום לפני החליצה נוהגים שהיבם רוחץ את רגלו, כדי שייקל עליו לרוחץ את רגלו ביום

אם לילד בן עשר - אחד עשרה, פקח ככל שהיה, אבל ילד, היה די שכל להבין כי מעשיו יחוצו גורלות של זרות על גבי זרות, היש אב לילדים שאינו מבין זאת?! **יהודים יקרים:** בשם הדורות הבאים, ילדים, נכדים, נינים, בני נינים, ובניהם אחריהם, אלפים ורבבות, צרפו יהודים נוספים לקביעות עיתים לתורה! חברו את נשמתם אל מקור האומה, ועיניהם מכירות הטובה של הדורות הבאים, ליוכם מעתה ועד עולם. המעוניין להצטרף לשיעור בדף היומי, מוזמן לטלפן עתה למוקד הארצי של מאורות הדף היומי: 11-33-20-4800 מוקדי מאורות הדף היומי ממתניין לפנייתך.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה העורך

מענה לשון

"גמרא" שאינו "תלמודא" (חלק ה')

למדנו כי המשמעות המקורית של המילה "גמרא" היא: הלכות ושמיעות שנמסרו בקבלה. למשל, חז"ל מספרים (עיהובין ג/א) שעקב חריפתו הרבה של רבי עקיבא, הלך רבי מאיר ללמוד בתחילה אצל ר' ישמעאל "גמרא" (=משניות שקיבל מרבותיו; רש"י), ואחר כך בא לפני ר' עקיבא "וסבר סברא" (=לפלפל ולדקדק במה שלמד, להשיב תשובות ומשניות זו על זו ולתרוץ). במסכת סוטה אומר רש"י על חלק זה של התורה (הנקרא כאן "סברא", בניגוד ל"גמרא"): "זוה תלמוד שהיה בימי התנאים, ולהבין דבר מתוך דבר כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש מהיכן ילמדוהו ולא יזוה משנה ידמוהו". לדברי רבי מאיר (בבא מציעא לג/א), לא רבי ישמעאל, כי אם רבי עקיבא נחשב מבחינה הלכתית ל"רבו המובהק": "רבו שאמרו - רבו שלמדו **הכמה**" (=סברת טעמי המשנה ולהבין שלא יהו סותרות זו את זו, וטעמי איסור והיתר והחיוב והפטור; רש"י) "ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה" ("מקרא - תורה נביאים וכתובים. משנה - כמו שהן שניות, ואין טעמן מפורש בהן"). ברם, כפי שהזכרנו בעבר (גיליון 426), בדרך כלל צוננה המילה "תלמודא" מספרי **התלמוד** (שאף שם שונה לספרי "גמרא"), ובמקומה הדיפסו "גמרא" (או "ש"ס" או "לימוד"). כך נוצר מצב בו מי שנתקל במילה "גמרא" במהלך לימודו בסוגיה תלמודית, אינו יכול להיות בטוח האם לפניו המילה המקורית "גמרא" (=מסורת), או שמבדע למילה **מודפסת** זו מסתתרת המילה המצוננת "תלמודא", אשר לה משמעויות **אחרות**, כנ"ל. בכדי לפתור הצננה זו ניתן לנקוט בשני דרכים, ו"טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ידך": א. להשוות את נוסח הדיפסו המצוננר לכתבי היד, וכך לגלות מה אמרו כאן חז"ל, "תלמודא" או "גמרא". ב. לראות מתוך ההקשר, האם המילה "גמרא" עומדת בניגוד ל"סברא" (ואז משמעה: דבר שהתקבל במסורת), או בניגוד ל"משנה" (ואז משמעה: העיון במשניות שהתקבלו במסורת, דהיינו - סברא). ד. **להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות:** ת.ד. 3446 כ"ב. דוא"ל u_frank@geronimedia.net

פנינים

דף צד/א משום עיגונא

להציל עגונה

מעשה בגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, שישב בבית דינו ולפתע ראה אדם חולף. מיד קרא לו, ציווה להכניס את הדיינים והספור וסידר לו גט לאשתו... מה לי ולגט? תמה הלה. **אל תדבר דבר,** היסה אותו רבי שמואל עשה כמצווה עלך, **לאחר** שנפטר ויצא הסביר רבי שמואל לדיינים: זה מכבר ראיתי בעיתון מודעה של עגונה אחת על בעלה שנעלם ותמונתו שם. הנה מצאתיו, ומיד הזדרזתי להצילה, עתה נחפשה ונביא לה את הגט.

החליצה. רחיצות אלו נועדו להסיר כל חציצה בין הרגל לבין הנעל שתולבש עליה למצוות חליצה.

אופן אמירת הפסוקים: ביום שלפני החליצה מבררים אצל היבם והיבמה אם הם גדולים וראויים לחלוץ ומלמדים אותם את הפסוקים שעליהם לומר במהלך החליצה. אחת ההקפדות היא על אופן אמירת הפסוק הבא על ידי היבמה: "מֵאֵן יִבְמִי לְהִקִּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי". את המילים "לא אבה" עליה לקרוא בנשימה אחת, לפי שאם לא כן, דבריה עלולים להתפרש כך: "מֵאֵן יִבְמִי לְהִקִּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל - לא", הוא ממאן להקים לאחיו שם בישראל. "אבה יבמי", הוא חפץ לייבם אותי. כדי למנוע אי הבנה זו, עליה לקרוא ברצף את המילים "לא אבה" ("בית שמואל", "שולחן ערוך" אהע"ז סימן קס"ט סעיף כ"ז, מקור מסוגיינתו קו; וביאור ברש"י).

פרסום דבר החליצה: ביום החליצה באים שלשת הדיינים ושני האנשים שעמם ועוד חמשה אנשים לפחות, כדי שיהיה מניין במעמד החליצה. הדיינים בוררים שני עדים כשרים, ששואלים ומבררים אם המת לא הניח אחריו זרע, וכי היבמה היתה אשת המת והיבם הוא אחיו ועוד שאלות רבות, ואומרים בפני הציבור כי כבר אתמול שאלום על גדולתם של היבם והיבמה וביררו כי גדולים הם. התשובות לשאלות אלו ידועות זה מכבר לדיינים, אך שואלים אותן במעמד הפומבי כדי לתת פרסום לדבר החליצה ולמהימנותה.

קניית המנעל על ידי היבם: היבם רוחץ את רגלו, קונה בקניין את נעל החליצה אותה הוא נועל על רגלו הימנית. אם הוא איטר, עליו ללבוש שני מנעלי חליצה, אחת על כל רגל ("שולחן ערוך" אהע"ז סימן קס"ט סעיף כ"ח).

בית הדין מסביר ליבם וליבמה את עניין החליצה, שבכך היא נפטרת מן הייבום ומותרת לכל אדם. היבם עומד ואומר: "לא תִפְצְתִי לְקַחְתִּיהָ", והיבמה אומרת "מֵאֵן יִבְמִי ...".

התרת קשרי הנעל: היבמה מתירה את קשרי הנעל, חולצת אותה מעל רגלו בלא סיועו וזורקת את המנעל לארץ, ויורקת למרגלותיו. היא קוראת את הפסוקים "כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אֶחָיו. וְנִקְבָּא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנְּעָל", וכל הנוכחים אומרים שלש פעמים: חֲלוּץ הַנְּעָל (שם, סעיף מ"ב).

ברכת החליצה: עם תום המצווה אומרים הדיינים: "יהי רצון שלא תבאנה בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום" (סדר חליצה אות נו). הבית יוסף מסיים את קונטרס החליצה בצינון כי מצא בסידור אשכנזי שעל מצוות חליצה מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו במצוות וחוקים של אברהם אבינו". פשר ברכה זו הוא, שבמצוות חליצה זכו ישראל על שאמר אברהם למלך סדום (בראשית יד/כג) "אִם מְחוּט יַעַד שְׂרוּחַ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לְךָ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הַעֲשִׂיתִי אֶת אֲבָרְכָם" [מייאן להתעשר ממלך סדום, כדי שתתקיים ברכת הקב"ה להעשירי - רש"י].

חרם על החולץ והחולצת, לכל יגשו למקור מים: על מנהג מעניין כותב ה"שדי חמד" (חלק ה' סימן קכ"ה), כי יש מקהילות האשכנזים הנוהגים לאחר החליצה להטיל חרם לכל ילכו היבם והיבמה באותו יום למקום מים. ה"שדי חמד" מספר, כי חקר ובדק על אודות מקור המנהג והתברר כי בעבר נפוצה אמונה תפלה, כי יש סכנה במצוות חליצה ומי מהם שיקדים להגיע למים ינצל ממנה... כמעשה המפורסם בערוך שרפואת נשיכתו מותנית בהגעת הנשך למים לפני הערוך הנושך. מתוך כך היו באים היבם והיבמה לידי סכנה ומריבה, במרוצתם בנסיון להגיע ראשונים למים. לשם כך החרימו לכל יכנסו ביום החליצה למקום מים.

לעילוי נשמת

סגן **יעקב משה שמואל בנימין בלום** ז"ל

ב"ר אליהו מנחם ומרים מלכה יבדלחט"א

נלב"ע כ"ד באב תשס"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **אסתר גרין** ע"ה

ב"ר חיים פרלמוטר הכהן ז"ל

נלב"ע כ"ז מנחם באב תשמ"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **משה גרין** הי"ו ומשפ' שיחיו - רעננה

דף צו/ב תמיה אני אם לא יהיה בית הכנסת זו...
השפעת מעשה על אורו של המקום
 המאורעות המתרחשים במקום מסויים משפיעים על אורו של מקום. אם הם שליליים, מזהים המקום, ואם הם חיוביים הרי הוא מטוהר ומזדכך. **מקום** שקרעו בו ספר תורה, סופו שיהפך לבית עובדה זרה וכן להיפך.
סיפור זהה ממש, מספרים בשם רבי יצחק בלאזר. פעם חלף בפטרבורג, בחצות הלילה, ליד מחנה צבא, ושמע קול מנעים ומרטיט "ווי לשכינתא בגלותא". כשהלך אחר הקול גילה חייל יהודי העומד על משמרתו ועורך תיקון חצות בדמעות שלישי.
ואמרו שסופו של המקום שהפך בית כנסת! הבל פיו ואנחותיו של החייל קידשו וטיהרו וזיככו את המקום... (פרי הארץ לר"ח זייציק עמ' תסה-1).
 דף צו/א כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה...
דב"ש
 יש שהוכיחו שהדבר אמור גם במי שאמרו משמו דבר שמועה שאמר בשם אחר, גם הוא שפתי דובבות (ראה פסחים ד/ב וברשב"ם שם).
רמז לכך הובא מראשי התיבות של המילים "שפתותיו דובבות בקבר", שהוא דבש הדבש, כידוע, רק עובר בגוף הדבורה ואינו נוצר בה [ולפיכך הוא מותר באכילה]. גם אם דבר השמועה הוא בבחינת "דבש" בלבד, רק עבר דרך אותו תלמיד חכם, הרי הוא מדובבו בקבר... (אמירה יפה).
 דף צו/א שפתותיו דובבות בקבר
חיים לאחר המוות
 וכך פירש השר שלום מבעלזא זצ"ל את הפסוק "מוות וחיים ביד הלשון" - ראוי היה שיאמר "חיים ומוות ביד הלשון", שזהו הסדר הראוי. אך רמז יש כאן, כי גם חיים לאחר המוות - ביד הלשון הם, שעל ידי דברי תורתו הנלמדים, שפתותיו דובבות והרי הוא כחי...]

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים גרשון וורובל** ז"ל

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע כ' באב תשנ"ח

והר"ר **ישראל פרוכטר** ז"ל

ב"ר אריה ז"ל נלב"ע כ"ח באב תש"ס

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידנו הר"ר **עזרא וורובל** וזוגתו מרת **יפה** שיחיו-ת"א

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף ברגר** ז"ל

ב"ר שלום צבי ז"ל נלב"ע כ"ג מנחם אב תשנ"ד

מחשובי מתפללי בית מדרשנו

תנצב"ה

הונצח ע"י רעייתו והמשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה וסרצוג** ע"ה

ב"ר אהרן אליעזר ז"ל

נלב"ע כ"ג מנחם אב תשל"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

מאורות השבת
גאון ונביאים
בגודל מיוחד

מהדורת הילדים של מאורות השבת, מאפשרת לכל ילד להיות שותף אמיתי ופעיל בלימוד, ולכל אב להעניק חוויה אמיתית של לימוד מתנה לכל המשפחה, בתקופת חופשת הקיץ ובמשך כל השנה כולה.

10 ש"ח בלבד לספרון

להשיג בחנויות הספרים המובחרות ובמוקדי הפצה: משרדי מאורות - בני ברק; וגנן 1 פינת חתם סופר 5. ירושלים: שרי ישראל 14. לפרטים והזמנות: 151-700-500

מאורות הדף היומי

משרד ראשי:
 רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
 Wagman street 1
 P. O. B. 471 Bnei-Brak Israel
 ת.ד. 471 בני-ברק
 טל: 03-5775333
 פקס: 03-7601020
 E-mail: meorot@meorot.co.il
 אמייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
 למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657